

Çözüm Arayışında Gemici Düğümü:

Mücteba Hamaney

ABD-İsrail ile İran arasındaki savaş 28 Şubat'tan beri sıcaklığını koruyor. Savaşın başladığı günün akşam saatlerinde Netanyahu'ya Ali Hamaney'in cansız bedeninin fotoğraflarının gösterildiği haberleri yapıldı. Ardından A. Hamaney'in ulusa sesleneceği söyleneceği saatler sonra dini lider Ali Hamaney'in öldürüldüğü kabul edildi. Çeşitli güvenlik önlemleriyle birlikte birkaç kez ertelenen İran Uzmanlar Meclisi toplandı ve savaşın devam ettiği sırada 8 Mart Pazar günü, dini lider olarak A. Hamaney'in oğlu Mücteba Hamaney'in seçildiği duyuruldu. Elbette meclisten çıkan karar şaşırtıcı değildir. Çünkü M. Hamaney ilan edilmeden evvel uluslararası medya ve İran Insight gibi muhalif haber ajansları M. Hamaney'in yeni dini lider olacağını bildirmişti. Daha da geriye gidecek olursak Birkaç ay önce toplumsal huzursuzluğun kontrolden çıkma ihtimaline karşı A. Hamaney'in Rusya'ya [kaçış planı yaptığı haberleri](#) yerel muhalifler, İsrail basını ve uluslararası basında yine konuşuluyordu.

2024 yılının son aylarında varisin kim olacağı tartışma konusu [olmuştu](#). Geçtiğimiz pazar ortaya çıkan sonucun daha o zamandan da aslında belli olduğunu söylemek gerek. Çünkü Mücteba'nın en güçlü aday olarak görülmesinde ve seçilmesinde 3 kritik nokta var:

1. Uzun yıllar boyunca İran Devrim Muhafızları Ordusu (İDMO) içinde çok geniş bir nüfuz elde etmiş olması
 2. Babası Ali Hamaney'in bir savaş esnasında "şehit" edilmesiyle ortaya çıkan "intikam" ve "statüko" retoriği
 3. Savaş devam ederken yeni dini liderin seçiliyor olmasının, orduyla güçlü bağları olan bir lider gerekliliğine işaret etmesi
2. ve 3.maddeye ek olarak: İran'da rejim koruyucusu rolündeki Devrim Muhafızları'nın devletin kılcal damarlarında yer edindiği ve pek çok muafiyete sahip olduğu su götürmez bir gerçektir. Nitekim İran'ın savaş koşullarında olmadığı bir senaryoda da İDMO'nun tatmin olacağı bir karar verilmesi tabiri caizse zorunludur.

Mücteba'nın Seçilmesi ABD'nin Pirus Zaferi Mi?

ABD'nin klasik tanımıyla sorun yaratan (*trouble-maker*) Ali Hamaney'in, saldırıların ilk 12 saatinde öldürülmesi ilk bakışta oldukça büyük bir kazanım gibi görünmektedir. Bu

doğrultuda Trump'ın İran'ı yönetecek seçeneklerinin olduğunu söyleyerek ABD'yi karar verici pozisyona sokması gayet doğaldır. Çünkü İran'da dini liderin yalnızca isminin değişmesi, kesin çözümcü ABD için -savaştan ağırlıklı getiriye sahip olmasına karşın- manevi bir yenilgi olmasının yanı sıra iç siyasette de Trump yönetiminin girişimini gayrimeşru kılacaktır.

Daha da kötü bir senaryo olarak gelecek yeni dini liderin ideolojik merkezini besleyen kaynaklardaki tehlikedir. Mücteba Hamaney'in tam da bu noktada Ali Hamaney'i aratabilir zira İDMO'nun hem yönetim bazında hem de ülke ekonomisini kontrol bakımından daha etkili güçlenebileceği ihtimalleri açıktır. Ayriyeten liderliğin Hamaney ailesinden biri tarafından sürdürülmesi İran'ın tavrını ortaya koymaktadır.

İran Uzmanlar Meclisi'nin gerçekleştirdiği seçimde Mücteba Hamaney'in oy çokluğuyla seçilmesi dikkat çekicidir. Bir nevi olağanüstü halde bulunan İran'ın yeni dini liderinin, oy verenlerin %85'iyle seçilmesi her ne kadar epey olumlu gözükmekteyse iki nokta dikkat çekicidir:

1. Rejimin en büyük iki düşmanı ile savaş halinde olması ve son dini liderin düşman saldırısıyla şehit edilmesine karşın varisinin oybirliğiyle seçilmemesi

2. İran Uzmanlar Meclisi'nin bütün üyelerini seçim konusunda bilgilendirmediği iddiası

Oybirliğinin önüne geçen esas sebep, önceki dini liderin oğlunun seçilmesinden dolayı bir hanedan korkusu olarak gündeme gelmekte. Burada Mücteba'nın seçilmesine sebep olarak verdiğimiz 3 kritik nokta unutulmamalıdır.

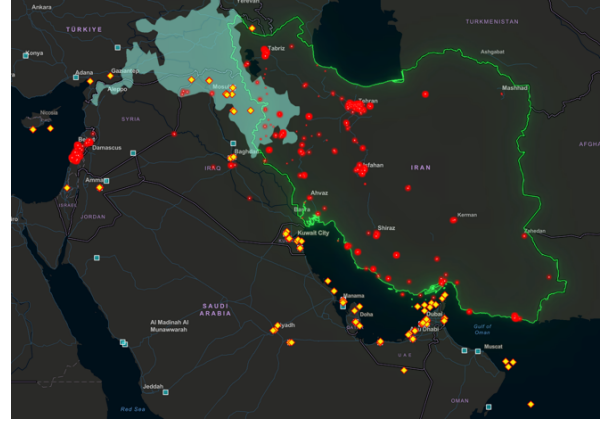
İkinci maddeye karşılık olarak da Mücteba'ya karşı muhalif seslerin önüne geçilmesiyle olabildiğince birlik olarak gözükme arzusu söylenebilir. Öte yandan İran'ın içinde MOS-SAD'ın devlet dairelerinde eklemlenmiş olduğu göz önünde bulundurulduğunda yapılacak seçimin güvenliği adına ikinci madde için bir sebep olabilir.

Önümüzdeki günlerde ABD'nin nasıl bir politika izleyeceği merak konusuysa en azından yakın gelecekte Mücteba Hamaney'in babasının yolunu -belki de daha radikal bir şekilde- izleyecek olma ihtimali Trump yönetimini çıkmaza sokabilir. Zira ABD İran girişiminde birkaç hataya düşmüş olabilir: Trump yönetiminin Venezuela modelinde elde ettiği başarının İran'a karşı agresifliğine zemin oluşturmaması, yeni bir dini liderin seçilmesindeki ve toplumun onun etrafında konsolide olmasındaki çabukluk, İran'ın ABD üslerini vurmakla tehdit etmesinin gayri ciddi bir tutumla izlenmesi ve dahası İran'ın vurduğu bölgelerin lojistik-ticaret merkezi (bk. Dubai Uluslararası Finans Merkezi'nin vurulması) gibi sistemleri kilitlemesi...

Özellikle Venezuela modeli, coğrafyanın da ötesinde sistem ve kültürel yapı bakımından mümkün değildir. İran Devrimi ile inşa edilen ideolojik meşruiyet anti-Amerikan bir tavrın doğrudan besin kaynağıdır. Dolayısıyla daha köklü ve yenilenebilir bir sistem üzerine inşa edilmiştir. Söz konusu anti-Amerikancılık ve ruhani lider ekseni halkın büyük bir kısmını kaplamaktadır. Burada önemli nokta şu ki rejim karşıtları yalnızca bu eksenin dışında

kalmamış, aynı zamanda “dış müdahale gerekliliğini” savunan pro-Amerikan bir eksen oluşturmuştur. Trump yönetimini yanılığa düşüren tam olarak bu olabilir. A. Hamaney’in ölümü, rejim içindeki belli muhalif klikleri Hamaney hanedanı korkusuyla harekete geçirirse de rejim aynı aileden tek sağ kalan Mücteba ile konsolide edilmiştir. Mücteba’nın en güçlü aday olması, İDMO’nun bu kadar tatmin olabileceği başka bir aday olmaması ve tam da buna uygun olarak Mücteba’nın hayatta kalması dikkat çekicidir.

Bu sistemin direnç-kıranlara direnme gücü de epey yüksektir. Öyle ki savaş gemisi diplomasisi (*gunboat diplomacy*) adı verilen stratejiyle korkutulmak istenmişse (*Görsel 1, sol*) de müzakerelerde istifini bozmamıştır, bu durum Trump yönetimini şaşkına uğratan bir başka etkidir. Öte yandan İDMO’nun yapısı da Tahran’a bir şey olması durumunda her eyaleti-şehri merkezden bağımsız hale getiriyor ve emir beklemeksizin hareket kabiliyeti sağlıyor. Devrim Muhafızları’nın sistemi şehir yapılanmaları şeklinde inşa edilmiştir. Bu

Görsel 1 Sol: ABD’nin Orta Doğu’da bulundurduğu kuvvetleri. Sağ: Kırmızı işaretli noktalar ABD-İsrail saldırılarını, sarı noktalar İran saldırılarını gösterirken mavi alan yer İsrail Tel Aviv Üniversitesi’ne göre Kürt nüfusunun yayıldığı bölgeyi göstermektedir. (Veriler 8 Mart’a kadardır) Kaynak: Tel Aviv University, The Institute for National Security Studies.

nedenle Devrim Muhafızları’nda bir komutanın görevi değiştiğinde beraberinde getirdikleri de hemşerisi oluyor. Irak ve Suriye’den farklı olarak her şehrin kale haline gelmesi kara harekâtı (*boots on the ground*) gerçekleştirecek olursa -ki bunu mümkün görmüyoruz- ABD’ye bir kara delik oluşturacaktır. ABD’nin bunun bilincinde olduğu düşünülüyor, Batı İran sınırında Kürtlerin silahlandırılma çabası da buna işaret etmektedir. Ancak bu noktada da Irak’ta [Barzani](#) ve [Talabani](#) ağız birliği yaparak buna niyetli olmadığını göstermiştir. Son olarak ABD-İsrail bombardımanının (*Görsel 1, sağ*) Kürtlere koridor açmak üzerine kurgulanmış olabileceği düşüncesi gerçekçi değildir. Sınır güvenliği adına birliklerin Batı İran’a dayalı olması, nüfusun da Batı İran yoğunluklu olması bunlara sebep olarak gösterilmektedir.

ABD’de Kurum İnşası Devri Bitti Mi?

ABD’nin herhangi bir ülkeye ulus ya da demokrasi inşa etme sürecinin Suriye ile birlikte geride kaldığını biliyoruz. Netanyahu ve Trump’ın sürekli İran halkına seslenerek bombardıman bittikten sonra sokağa inip ülkelerini geri almaları yönündeki çağrıları da bunu gösteriyor. Savaş Bakanı Hegseth’in de yakın zamanda [bunu tekrar etmesi](#) ulus-kurum-

demokrasi inşası döneminin bittiğinin ilanı olmuştur. Nitekim böyle bir görevin üstlenilmeyeceği senaryoda Kürtlerin ya da herhangi bir silahlı milis gücünün İran'a sokulmasından çekinilmelidir. Geline son noktada Trump, İran'da vurabileceği bir hedef kalmadığını belirterek yakın zamanda buradan çekileceklerini [söyledi](#). Hegseth ise tam tersi en yoğun saldırının o gün olacağını söyledi. Trump ve Hegseth arasındaki ikililik daha önce Trump'ın Netanyahu'yu savaşa sürüklediğini söylemesinin ardından Hegseth'in İsrail'in zaten saldıracağından dolayı onların da saldırdığı cümleleriyle ortaya çıkmıştı. Mücteba yönetimindeki İran Hürmüz Boğazı'ndan birkaç gemiye saldırmaya başlarken aynı zamanda Mücteba ulusa ilk seslenişinde savaşı onların devam ettireceğinin sinyalini verdi. Komşu ülkelere dostluk mesajı verirken üsleri vurmaya devam etmeleri gerektiğini [söylemekten geri durmadı](#). Son gelişmeler, çalışmanın analizinin doğrultusunu onaylar niteliktedir. Devam eden süreç yalnız İran içinde de pek çok soru akıllara geliyor: İran her ne kadar etkili bir şekilde dirense de kendini yenileyebilecek midir ya da ne kadar hızlı yenileyebilecektir, ateşkes yapıldıktan sonra Mücteba nüfuzunu koruyabilecek midir ya da ateşkes kadar hayatta kalabilecek midir, İDMO'nun nüfuzu Mücteba'nın nüfuzunu geçebilir mi? Sorularımızın cevabını sürecin gelişimi gösterecektir.